

De omgeving van de Boerekreek (Sint-Laureins) draagt heel wat sporen van een Romeins verleden (foto: Ludo Goossens)

Steun het Meetjeslands Krekengebied

Natuurpunt koopt hier natuur en bewaart zo een eeuwenoud landschap. Geniet ervan, te voet of met de fiets. Met jouw gift kunnen we het gebied verder ontwikkelen en beschermen. Je krijgt een fiscaal attest voor elke gift van minstens 40 euro, waarmee je tot 40% van het bedrag kan terugkrijgen via je belastingen. Overschrijven kan op rekeningnummer BE56 2930 2120 7588 (BIC: GEBABEBB) van Natuurpunt Beheer, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, met vermelding van 'gift projectnr. 6634 Meetjeslandse Kreken'.

De Meetjeslandse polders

Een overwegend Romeins landschap met een dikke zeevern timer

Stormvloed en overstromingen, land gewonnen op de zee, heroïsche namen als de Elisabethvloed, geweldige gebeurtenissen die ons de kreken opleverden en later dijken. Daar tussen vruchtbare akkers en alles wat naar ons gevoel nu bij de polder hoort. Zo kennen we de geschiedenis van het Krekengebied. Of tenminste: een stukje ervan.

Slechts een deel van het verhaal

Want geschiedenis wordt geschreven. Door geleerde mensen, op basis van eeuwenoude teksten die opnieuw gelezen worden en afgezet tegen de kennis van vandaag. Maar er is vaak ook een ander verleden, ouder en waarvan de bronnen niet of nauwelijks via kloosterbibliotheken tot ons zijn gekomen. De bron daartoe is het landschap zelf, aangevuld met archeologische sporen.

Ooit schiep de mens een ander landschap, waar de latere stormvloed vaak niet meer dan een dun laagje vernis overheen legden. Dat onderliggende landschap is tot op vandaag bepalend, bijvoorbeeld voor de vorm en ligging van de kreken die erin werden geëst. Dat landschap is voor een geoefend oog nog steeds afleesbaar.

Het Meetjesland ligt op één van de cultuurhistorisch rijkste plekken van Europa, intiem vormgegeven en in cultuur gebracht door de Romeinen. Hun planmatige indeling is nog steeds het rooster waar alle latere landschappen op voortbouwen, ook het huidige. En daarin liggen ook de sporen van nog oudere beschavingen, zoals tientallen tot voor kort geheel onbekende Keltische 'oppida' (zie verder).

Het Romeinse kadaster

De Romeinen konden op basis van een heel eenvoudig instrument nauwkeurig rechte lijnen uitzetten. Het resultaat is een soort dambordpatroon, gekend en gedocumenteerd in heel de Romeinse wereld. We hebben nu verbeterde technieken zoals luchtfoto's en vooral 'digitale hoogtemodellen' die elk grachtje en elke perceelsrand zichtbaar maken. En we hebben een beter begrip van de functie van verschillende perceelsvormen en dit kadastersysteem. Zo konden we dit Romeinse patroon op heel wat plekken in Vlaanderen aantonen, ook in (of beter onder) de Meetjeslandse polders.

Wie al eens op een kaart van de polder kijkt, heeft ongetwijfeld de rare vorm van onze Meetjeslandse kreken opgemerkt: hoekige gevallen. De verklaring is eenvoudig: bij het binnenkomen van de zee volgde het water

Mooie kleurencombinatie van gele dotterbloemen en paarse koekoeksbloemen aan de Boerekreek (foto: Andy Van Kerckvoorde)

de weg van de minste weerstand. Bestaande grotere grachten en baangrachten werden uitgeschuurd en als die in een dambordpatroon waren aangelegd, kregen de gevormde kreken vanzelf rechte stukken en hoeken. Op het tussenliggende land werd een laagje klei afgezet, vaak minder dan een halve meter dik en niet ingrijpend genoeg om het onderliggende patroon van perceelsgrachtjes en wegen helemaal uit te wissen. Zeker als je weet dat dit ook eigendomsgrenzen waren en de eigenaars er na de stormvloed alles aan deden om hun eigendom terug te krijgen.

Genius loci: onvervangbare plekken

Van 'genius loci', het unieke, onvervangbare van een plek, zijn we in het natuurbehoud vaak afhankelijk. Niet om een parkje aan te leggen maar wel voor topnatuur. Zo bestaan de hoog gewaardeerde zilte graslanden altijd bij gratie van zilt grondwater of kwel. Die plekken zijn zeer beperkt. Zilt grasland is dus zeldzaam (en bedreigd) en met de beste wil ter wereld niet na te bootsen.

Dotterhooilanden zijn ook zoets: zeer bloemrijke hooilanden die afwisselend geel (dotterbloem) en roze (echte koekoeksbloem) kleuren. Ze zijn 'cultureel' erfgoed. Want dit waren bijna overal in Vlaanderen de klassieke hooilanden van de goeie, de vruchtbare soort. Landbouw was hier totaal van afhankelijk: hoe meer hooi, hoe meer dieren men levend door de winter kon krijgen, hoe meer mest. Het zal je misschien verwonderen, maar pakweg 100 jaar geleden werden koeien hoofdzakelijk gehouden voor de mest, niet voor vlees of melk. Die mest werd gebruikt op de akkers, waarop het eten van de mensen groeide.

Het geel-paarse land in cultuur brengen

Om dotterhooiland te maken, manipuleert men sterk de waterhuishouding door actief te bevoeien. Of, zoals aan het dotterhooiland van de Boerekreek, door gebruik te maken van uittredend grondwater of kwel. Zoete kwel, die in de polder doordringt vanuit het onderliggende dekzandgebied.

Anderzijds zijn veel plantensoorten die zo karakteristiek zijn voor dotterhooiland vanuit heel Europa over en weer gesleurd, omdat hooiland en teelt was als een andere. En men bleef zoeken naar soorten die smakelijk waren, met veel eiwit en goed gedijend bij de natte maar vruchtbare omstandigheden die men in dotterhooiland vond.

De link naar natuurbehoud

De echt goede hooilanden, soortenrijk en vol zeldzame planten en dieren, zijn ook op een andere manier afhankelijk van hun voorgeschiedenis. Genius loci, opnieuw. Op een plek waar al lang dotterhooiland aanwezig is, zit de bodem vol met slapende zaden die als buffer dienen voor als het even slecht gaat, of die ontkiemen bij omstandigheden die maar heel af en toe optreden. Een nieuw aangelegd dotterhooiland heeft dit niet. Meestal geldt: hoe ouder hoe rijker. Vandaar dat het in natuurbehoud vaak gaat om begrippen als 'vervangbaarheid' en 'maakbaarheid', waarbij topgebieden meestal onmaakbaar en onvervangbaar zijn en actief inspanning vragen (zoals maaien zonder bemesting) om ze in stand te houden. We zijn dan ook erg gelukkig dat rond het beheer van het dotterhooiland aan de Boerekreek al jarenlang goed wordt samengewerkt met de provincie.

Het werk van de Romeinen gevisualiseerd

De centuration (zo heet het Romeinse kadastersysteem) is nog terug te vinden in het landschap rond de Boerekreek. Het dambordpatroon wordt weergegeven op de DTM-figuur (digitaal terreinmodel), met in het oranje de hoofdas waar ooit een Romeinse weg liep.

De centuration maakte handig gebruik van de oriëntatie van het landschap zelf, onder meer de ligging van de dekzandruggen, die aanleiding gaven tot een licht rimpelend zandlandschap. De hogere punten waren raar genoeg dikwijls de plekken met de hoogste grondwaterstand. Nat zand plakt aan en blijft liggen, droog zand stuift weg (de hogere ruggen zijn niet 'opgestoven' maar 'weggestoven'). Dit kan je nog steeds zien op de detailfoto, waar je duidelijk de rand ziet van een wak in het beginnende ijs. Dit wak wordt veroorzaakt door grondwater dat op die plekken opwelt op de bodem van de kreek. Dat kwelwater is relatief warm (zo'n 10°C) en stijgt naar het oppervlak.

Keltische oppida

De Romeinen hadden er alle belang bij om de machtscentra van plaatselijke heersers in de veroverde gebieden enigszins te ontzien. Verstandige veroveraars houden bevolking niet al te zichtbaar onder de knoet. Dit gold ook bij het uitrollen van de grootschalige Romeinse verkaveling in rechthoekige blokken. De kleinste machtscentra, als het ware de 'huiskavel' van de plaatselijke heer, kregen een andere behandeling dan de rest van het land. Ook hun statuut was speciaal. Ze werden 'allodia' genoemd, wat we ons misschien nog het best kunnen voorstellen als bijvoorbeeld de Franse ambassade in Brussel: een klein stukje Frankrijk in België, waar de wet wordt gesteld door de Franse ambassadeur en niet door de Belgische regering. Met dat verschil dat de heer/eigenaar van dit allodium meestal ook als bestuurder (en later in de middeleeuwen als leenman) aangesteld was over het omliggende land.

Nog niet zo lang geleden werd duidelijk dat bepaalde stukken grond een heleboel karakteristieke deelden: ze lagen altijd langs een beek die een bepaalde rol vervulde in de structuur, de vorm van de doorgaande wegen en andere vormelijke elementen. Het gaat bij de oppida steeds om soms één, maar vaak meer grote cirkels.

Oppidum langs de Vliet in Boekhoute met doormeter van ongeveer 900 op 700 meter, die uit minstens twee (deels overlappende) cirkels bestaat. De jeugdlokalen bevinden zich trouwens in de kleinste van de cirkels. (foto: Ludo Goossens)

Zoute zones

De ligging is strategisch: waar een beek van het achterliggende dekzandgebied door de hoogste dekzandrug heen breekt en verzwindt richting de zee. Het is ook de enige plek waar, in omgekeerde richting, de zee naderhand nog door deze dekzandrug brak. Waardoor in de zandige bodem nog steeds een bel zout water aanwezig is die tot op vandaag aanleiding geeft tot zilte vegetaties aan de Vliet, net buiten de

eigenlijke polder. Gezien zee-afzettingen vaak (veel) minder poreus zijn dan zand, kunnen ze minder zout water 'opslaan'. Zo wordt het zout na inpolderen sneller uitgelooft. De unieke zilte graslanden vinden we daarom vooral nog op plekken waar de bodem in hoofdzaak bestaat uit 'binnenlands' dekzand, afgedekt met maar een (zeer) dun laagje zeebodem, ofwel op de allerlaatste plekken die zijn ingepolderd.

Wim Slabbaert

Beleef het Meetjeslandschap van vroeger en nu

Zondag 19 februari: archeologie in en rond het Keigatbos (Ursel/Zomergem)

Kunnen we onze geschiedkundige kennis verrijken als we die koppelen aan een archeologisch inzicht? En kunnen we die elementen ook herkennen op het terrein?
Gids: archeoloog Sam De Decker
Trefpunt: 14-17u, Veldkruis, Veldkruisstraat, Ursel (Knesselare)
Contact: Natuurpunt Zomergem, Nikolaj Vanvyve, vz@natuurpuntzomergem.be

Zaterdag 25 februari: erfgoedbeheer in het Meetjeslands Krekengebied

Struiken snoeien, knotwilgen knotten, ruigtes maaien en zwerfvuil opruimen: iedereen is welkom om te helpen bij het netjes maken en toegankelijk houden van ons natuurlijk erfgoed.
Trefpunt: 9u30, kerk Sint-Jan-in-Eremo
Contact: Natuurpunt Meetjeslandse Kreken, Bart Vandevoorde, Meetjeslandsekreken@NPMmeetjesland.be, 0472 47 26 63

Fiets en wandel

Natuurpunt vindt dat dit eeuwenoude landschap het verdient om bewaard te worden. Ontdek het gebied via het Wandelnetwerk Meetjeslandse Kreken of het Fietsnetwerk Meetjesland. De kaarten zijn onder meer te koop in het Natuurpunt-secretariaat in het stationsgebouw van Eeklo. Lees meer over de natuurgebieden op www.NPMmeetjesland.be/natuurgebieden.

Lees de lange versie van dit artikel op www.NPMmeetjesland.be/meetjeslandschap.